

(*ed-Dürer*, s. 98) Harrâr seferinin ilk Bedir Gazvesi (Bedrül-ülâ) esnasında, Medineliler'e ait hayvanları yağmalayan Kürz b. Câbir'i yakalamak üzere düzenlendiğini kaydederler. İlk Bedir Gazvesi 2. yılın Rebûllevvel ayında (Eylül 623) veya Cemâziyelevvel ayının başında (Kasım 623) vuku bulduğuna göre İbn Abdülber ve İbn Hazm'ın verdiği bilgiler diğer kaynaklarda yer alan bilgilerle çelişmektedir. Bu durumda, 2. yılda da Sa'd b. Ebû Vakkâs başkanlığında bir başka seriyenin gönderilmiş olması söz konusudur. Ancak Taberî dışındaki diğer müellifler, ilk Bedir Gazvesi sırasında böyle bir seriyenin gönderildiğinden bahsetmezler. İlk Bedir Gazvesi sırasında Sa'd'ın sekiz kişiyle gönderildiğini kaydeden Taberî (*Târîh*, II, 406) bu bilgiyi, Harrâr seferini tarih vermeden 2. yılın Cemâziyelâhir ayında (Aralık 623) meydana gelen Uşeyre Gazvesi'nden sonra zikreden İbn Hişâm'a (*es-Sîre*, I, 600) dayanarak vermiş olmalıdır. Ancak İbn Hişâm'ın bazı olayları anlatırken kronolojik sıra takip etmediği unutulmamalıdır. İbn Kesîr, Harrâr seferinin 1. yılın Zilkade ayında (Mayıs 623) gerçekleştiğini kabul eden Vâkidî'nin bu konuda daha güvenilir olduğunu kaydetmektedir (*el-Bidâye*, III, 234-235). Bu durumda Harrâr seferinin, İbn Hazm ve İbn Abdülberr'in verdiği bilgiler doğrultusunda vuku bulduğunu kabul etmek mümkün değildir.

Muhammed Hamîdullah, Harrâr seferinin düşmanın durumuna dair keşifte bulunmak veya bölgede oturan kabilelerin müslümanlarla iş birliği yapıp yapmayacaklarını anlamak amacıyla düzenlenmiş olduğunu söyler.

BİBLİYOGRAFYA :

Vâkidî, *el-Megâzi*, I, 11; İbn Hişâm, *es-Sîre*, I, 600; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, II, 7; Belâzûrî, *Ensâb*, I, 371; Taberî, *Târîh* (Ebû'l-Fazl), II, 403, 406; İbn Hibbân, *es-Sîretü'n-nebeviyye ve ahbârü'l-hulefâ*, Beyrut 1991, s. 151; İbn Hazm, *Cevâmi'u's-sîre*, Kahire, ts., s. 104; İbn Abdülber, *ed-Dürer fi'htisârü'l-megâzi ve's-siyer* (nşr. Şevki Dayf), Kahire 1983, s. 98; Bekrî, *Mu'cem*, I, 492; II, 1161; Yâkût, *Mu'cemü'l-büldân*, II, 350; İbnü'l-Esir, *el-Kâmil*, II, 112; İbn Seyyidünnâs, *Uyûnü'l-eser* (nşr. Muhammed el-İd el-Hatrâvî v.dğr.), Beyrut 1413/1992, I, 356; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, III, 234-235, 248; Makrîzî, *İmtâ'u'l-esmâ* (nşr. Mahmûd M. Şâkir), Kahire, ts., I, 53; *Tecrid Tercemesi*, X, 132; Şâmî, *Sübûlü'l-hüdâ*, VI, 25-26; Diyarbekrî, *Târîhu'l-hamis*, I, 359; Halebî, *İnsânü'l-uyûn*, III, 138; Köksal, *İslâm Tarihi* (Medine), II, 5-7; Hüseyin Münis, *Af-lasu târihi'l-İslâm*, Kahire 1987, s. 56; M. Ebû Zehre, *Hâtemü'n-nebiyyîn*, Kahire, ts. (Dârü'l-Fikri'l-Arabî), II, 686-687; Hamîdullah, *İslâm Peygamberi* (Tuğ), I, 238; Mustafa Fayda, "Batn-i Nahle Seriyesi", *DİA*, V, 202-203.

İBRAHİM SARIÇAM

HARRÂZ, Ebû Saîd

(bk. EBÛ SAİD el-HARRÂZ).

HARRÂZ,

Muhammed b. Muhammed

(محمد بن محمد الخزاز)

Ebû Abdillâh Muhammed b. Muhammed b. İbrâhîm el-Ümevî eş-Şerîf (ö. 718/1318)

Kıraat âlimi.

Aslen Endülüs'ün Şerîş (Jerez) şehrinde dir. Emevî soyundan geldiği için Ümevî nisbesiyle anılır. Harrâz Fas'ta yetişti. Başta Ebû Abdullah Muhammed b. Ali (b.) el-Kassâb olmak üzere Fas'ın önde gelen âlimlerinden Arapça, resmü'l-mushaf ve Mâlikî fıkıhı gibi birçok ilim dalında ders aldı. Bilhassa kurra-i seb'adan Nâfi' b. Abdurrahman'ın kıraatıyla resmü'l-mushaf konularında mütehassis oldu.

Eserleri. Harrâz'ın başlıca eserleri şunlardır: 1. *Mevridü'z-zam'ân fi (hükmi) resmi (ahrufi)'l-Kur'ân*. Kur'ân-ı Kerîm'in Hz. Ebû Bekir devrinde cemedilmesi, Hz. Osman döneminde çoğaltılması, kelimelerinin yazılış şekilleri ve hareketlenmesine dair bilgi veren recez vezninde bir manzumedir. 711 (1311) yılında nazmedilen *Mevridü'z-zam'ân*, resmü'l-mushaf konusunda yazılan en önemli eserlerden biri olup bu konuya dair daha önce kaleme alınan Ebû Amr ed-Dânî'nin *el-Muḫnî*, Dânî'nin talebesi Ebû Dâvûd Süleyman b. Necâh'ın *et-Tebyîn li-hicâ'it-tenzil* ve Kâsım b. Fîrruh eş-Şâtîbî'nin *el-Muḫnî*'i manzum hale getirdiği *'Aḳiletü etrâbi'l-kaşâ'id* adlı eserleri esas alınarak ve bunlara bazı ilâveler yapılarak meydana getirilmiştir. İbn Haldûn'un belirttiğine göre Harrâz'ın bu manzumesi Kuzey Afrika'da meşhur olmuş ve Ebû Amr ed-Dânî, Ebû Dâvûd Süleyman b. Necâh ve Şâtîbî'nin eserlerinin yerini almıştır. Manzeninin biri Süleymaniye Kütüphanesi'nde olmak üzere (İbrâhîm Efendi, nr. 28/3) çok sayıda nüshası mevcuttur (Brockelmann, *GAL*, II, 320; *Suppl.*, II, 349; *el-Fihrisü's-şâmil*, s. 42-47). Eser üzerine pek çok şerh yazılmış olup İbrâhîm b. Ahmed et-Tûnisî'nin *Delîlü'l-hayrân şerhu Mevridü'z-zam'ân fi resmi ve zabḫi'l-Kur'ân*'i (Kahire, ts.; Beyrut 1995), Ahmed Muhammed Ebû Zîthâr'ın *Leḫâ'ifü'l-be-yân fi resmi'l-Kur'ân*'i (Şerhu Mevri-

di'z-zam'ân) (Kahire 1389), Ebû Muhammed Abdullah b. Ömer es-Sanhâcî'nin *et-Tibyân fi şerhi Mevridü'z-zam'ân*'i, Hasan (Hüseyin) b. Ali es-Simlâfi eş-Şevşâvî er-Reçrâcî'nin *Tenbîhü'l-ıḫşân 'alâ Mevridü'z-zam'ân*'i ve İbn Âşir el-Fâsî'nin *Fethu'l-mennân el-mervî bi-Mevridü'z-zam'ân*'i (Brockelmann, *GAL*, II, 320; *Suppl.*, II, 350; *el-Fihrisü's-şâmil*, s. 47-49, 59-60, 72, 78-82) bunlardan bazılarıdır. Ayrıca Ebû Zeyd İbnü'l-Kâdî el-Miknâsî (ö. 1082/1671), *Mevridü'z-zam'ân*'daki yanlışları düzeltmek ve eksiklerini tamamlamak üzere *Beyânü'l-hilâf (ihtilâf) ve't-teşhîr ve'l-istihsân ve mâ aḡ-felehü Mevridü'z-zam'ân* adıyla bir eser telif etmiştir (Brockelmann, *GAL*, II, 320; *Suppl.*, II, 350; *el-Fihrisü's-şâmil*, s. 84-85). 2. *'Umdetü'l-beyân fi'r-resm (ve'z-zabḫ)*. Resmü'l-mushafa dair olan ve çeşitli kütüphanelerde nüshaları bulunan esere (a.g.e., s. 41) Saîd b. Saîd b. Dâvûd el-Cezûlî *İ'ânetü's-sıbyân* adıyla bir şerh yazmıştır (Brockelmann, *GAL Suppl.*, II, 982; *el-Fihrisü's-şâmil*, s. 102). 3. *el-Maḫşadü'(el-Ḳaşdū)'n-nâfi' li-buḡ-yeti'n-nâfi' ve'l-bâri' fi şerhi'd-Düreri'l-levâmî' fi ḳurâ'ati Nâfi'*. Eser, Nâfi' b. Abdurrahman'ın kıraatine dair İbn Berri er-Ribâtî tarafından 697 (1298) yılında yazılan *ed-Dürerü'l-levâmî' fi aş-li maḳre'ti'l-İmâm Nâfi'* adlı kitabın şerhidir (Brockelmann, *GAL Suppl.*, II, 350; *el-Fihrisü's-şâmil*, I, 242-243).

BİBLİYOGRAFYA :

İbnü'l-Cezerî, *Gâyetü'n-nihâye*, II, 237; İbn Haldûn, *Muḳaddime*, III, 1030; İbrâhîm b. Ahmed et-Tûnisî, *Delîlü'l-hayrân şerhu Mevridü'z-zam'ân*, Kahire, ts., s. 5; *İzâhu'l-meknûn*, I, 468; II, 227, 605; Mahlûf, *Şeceretü'n-nür*, I, 215; Zirikî, *el-A'lâm*, VII, 262-263; Brockelmann, *GAL*, II, 320; *Suppl.*, II, 349-350, 982; Kehhâle, *Mu'cemü'l-müellifin*, XI, 176; Mustafa es-Sâvî el-Cüveynî, *A'lâmü'd-dirâsâti'l-Kur'âniyye*, İskenderiye 1982, s. 241-242; Ali Şevvân İshâk, *Mu'cemü muşannefâti'l-Ḳur'âni'l-Kerim*, Riyad 1404/1984, III, 286-287; *el-Fihrisü's-şâmil: resmü'l-meşâhif*, Amman 1406/1986, s. 39-50, 59-60, 72, 78-82, 84-85, 102; a.e.: *maḫḫûḫâtü'l-ḳur'â't*, Amman 1407/1987, I, 242-243.

MUSTAFA ÇETİN

HARRÂZİYYE

(الحرّازية)

Fenâ ve bekâ konularındaki fikirleriyle tanınan Ebû Saîd el-Harrâz'a (ö. 277/890 [?]) nisbet edilen bir tarikat (bk. EBÛ SAİD el-HARRÂZ).